

אנוסי אשכנז, ספרד ואיסלם ותגובת ההלכתי

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עד עמוד א

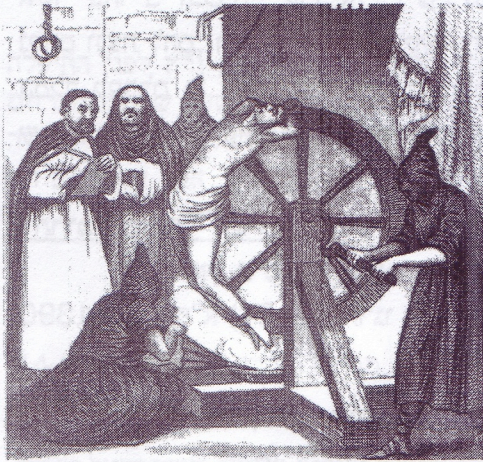
1. אמר רבי ישמעאל: מנין שאם אמרו לו לאדם עבוד עבודה זרה ואל תהרג מנין שיעבוד ואל יהרג - תלמוד לומר +ויקרא כ"ב/י"ח+ וחי בהם - ולא שימות בהם. יכול אפילו בפרהסיא - תלמוד לומר +ויקרא כ"ב+ ולא תחללו את שם קדשי

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עד עמוד א

2. אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא שלא בשעת השמד, אבל בשעת השמד - אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור. אתא רבין אמר רבי יוחנן: אפילו שלא בשעת השמד, לא אמרו אלא בצינעא, אבל בפרהסיא - אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף נד עמוד א

3. רבי זירא: אונס רחמנא פטריה, דכתיב: +דברים כב+ ולנערה לא תעשה דבר

אב הרחמים שוכן מרומים. ברחמי העצומים הוא יפקוד ברחמים הסידים והישרים והתמימים. קהלות הקדש שמסרו נפשם על קדשת השם. הנאמרים והנעמים בחייהם ובמותם לא נפרדו. ... יזכרם אלהינו לטובה עם שאר צדיקי עולם. וינקום לעינינו נקמת דם עבדיו השפוך....
ואומר, פי דורש דמים אותם זכר לא שכת צעקת ענוים:

בראשית פרק ט

(ה) ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש (האדם):

דעת זקנים מבעלי התוספות על בראשית פרק ט פסוק ה

(ה) ואך את דמכם וגו' - אזהרה לחונק עצמו ואמרו בבראשית רבה, יכול אפי' כחנניה מישאל ועזריה ת"ל אך. פירוש יכול אפילו כמו אלו שמסרו עצמן לקדוש השם שלא יוכל לחבול בעצמו אם הוא ירא שלא יוכל בעצמו לעמוד בנסיון ת"ל אך כי בשעת השמד יכול למסור עצמו למיתה ולהרוג עצמו. וכן בשאול בן קיש שאמר לנערו שלוח חרבך ודקרני בה וכו' ת"ל אך שאם ירא אדם שמא יעשו לו יסורין קשים שלא יוכל לסבול ולעמוד בנסיון שיכול להרוג את עצמו. ומעשה ברב אחד ששחט הרבה תינוקות בשעת השמד כי היה ירא שיעבירו על דת והיה רב אחד עמו והיה כועס עליו ביותר וקראו רוצח והוא לא היה חושש. ואמר אותו רב אם כדברי יהרג אותו רב במיתה משונה וכן היה שתפסוהו עכו"ם והיו פושטין עורו ונותנין חול בין העור והבשר ואחר כך נתבטלה הגזרה ואם לא שחט אותן התינוקות היו ניצולין:

רש"י

מי שנאנס לעו"ז אבל שומר מצוות- יהודי גמר ודורש עזרא ותמיכה. נקרא "אנוס". אבל כל עבירה הוא עבירה. "חייב לחפש דרך לצאת ממצבו ו"לעשות תשובה בכל לבבו" אנוס- חייב כל הזמן, אין פטור אבל כל הדלתות פתוחות "שאלו את רבינו אם יש לפרוש מן ייגן עד שיעמדו בתשובתם ותהיה התשובה שלהם מפורסמת"

מהר"י קולון שורש פ"ח מביא בשם רש"י

מעשה באנוס שקדש עלמה בפני אנוסים חבריו וחזרו בתשובה, והורה שקידושיו קדושין להצריכה גט. אע"פ שחטא - ישראל הוא. ועוד, שמא הרהרו תשובה בלבם והיו צדיקי.

שו"ת הרא"ש כלל לב סימן ח

ודוגמא לדבר, למלך גדול שהיו לו הסרים למשמעתו, וקצתם סרו מעליו ושוב נכלמו וקבלם המלך. לימים נזדווג לו מלך גדול בחיל כבד, ואותו המלך קבץ כל משרתיו ואמר להם: אתם רואים שכנגדי ידו תקפה עלי, אשר יבחר בי ובכבודי יקרב אלי, ויערו נפשם למות עלי. מקצתם נזדווגו אחר המלך וקצתם נסוגו אחר והמלך נלחם ונצח להם; והנסוגים אחר בקשו להשלים עמו בתיקון קל, כאשר השלימו כבר הסרים מעליו, ולא נאות המלך לקבלם כי אם בתיקון רב. כן מלכו של עולם, מתפאר בישראל כאשר מוסרים נפשם לקדושתו; כמו שנאמר: ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כך אתפאר

"תרומת הדשן" - סימן קצח

ר' ישראל איסרלין (המכונה מהרי"א או מהרא"י נולד ברגנשבורג (ויש אומרים במרבורג) בשנת 1390 בניסן קפ"א (1421) נהרג דודו ואמו על קידוש השם בגזרת וינה,

מומר שיצא מן הכלל, וחזר לדת האמת, צריך להתכפר בסיגופים גדולים כפי מה שעבר על כל מצוות שבתורה, או לא צריך כולי האי?

וכן מצאתי בספר המצוות הקצר באורך שנקרא "סמ"ק מצוריק" (סימן נג) שאין להכביד עליו סיגופים כפי מה שהיה ראוי, מטעם אחר: לפי שאין לך סיגופים גדולים ורעים מאשר סובל בכל יום שמסתלק מכל הטובות וההנאות שהנכרים שרויים בהן. והוא היה גם כן כבר שרוי בהן עמהם, ומקבל עליו תמיד פחדים ובהלות ורשעות וצרות שהאומות מצרים לישראל. וקודם ששב לא היה לו דאגה בכל זאת, ונמצא תשובתו גורמת לו כל סיגופים הללו. ולא דמי לשב מן העריות או רציחות, דברשעו נמי היה בכל צרות הללו, ותשובתו לא גורמת לו צרות הללו, וק"ל. הנראה לע"ד כתבתי.

רמבם אגרת השמד

שכל השמדות שדיברו בהם חז"ל היה בהם עשיית מעשה, אולם זה השמד (לדת ישמעאל) לא יתחייב בו זולת הדיבור בלבד, שיודה בשליחותו של אותו האיש, וכבר נתאמת אצלם שאין אנו מאמינים באותו דיבור, ואינו כפי האומרו אלא להנצל מיד המלך ולהפיס דעתו בדיבור בלבד, ולכן מי שבא לשאול אותנו אם יהרג או יודה בשליחותו של אותו האיש, אומרים לו שיודה ואל יהרג, אבל אל יעמוד במלכות ההיא, אלא ישב בביתו עד שיצא משם, ומכל מקום מי שנהרג כדי שלא יודה בשליחות אותו האיש, לא יאמר עליו אלא שעשה הישר והטוב, ויש לו שכר גדול לפני השי"ת, ומעלתו במעלה העליונה, כי מסר עצמו על קדושת ה' יתברך ויתעלה. ע"כ.

מתזרור רומי שנת 1441

"אחינו אנוסי ישראל הנתונים בצרה ובשביה, המקום ירחמם ויחון אותם, בעבור שמו הגדול יושיעם ויושיענו ויוציאם ויוציאנו מצרה לרווחה ומאפילה לאורה ונאמר אמן"

מנהגי מהר"ש מנוישטט סימן שכו אמר מה"ר שלום ז"ל על אותו שנטרפה דעתו בע"י, ורץ לפני התיפלה ואמר להיות גוי, שמותר לשתות יין עמו כי הוא אנוס. והביא ראייה ממה שכתוב במדרש בשעה שטבעו מצריים בים, אמר שר של ים לפני הק' מה נשתנו אלו מאלו, אם מצריים עבדו עבודה זרה [ישראל] ג"כ עבדו עבודה זרה במצרים, ואמר לו הק' אינו דומה, כי ישראל היו משועבדים ברוב צרות היו כאנוסים, אבל המצריים היו שלמים ושקטים ואפילו הכי עבדו עבודה זרה והיו מזידין ולהכי שאני.

ר' יצחק בן ר' ששת ברפת (1326 - 1408) - הריב"ש, מן הראשונים. מגדולי חכמי ספרד במאה ה-14, תלמידים של הר"ן

תשובה: דע שמי שעבר על כל מצות התורה באונס, ואפי' עבד עבודת גלולים שהדין שיהרג ואל יעבור, אם עבר ולא נהרג לא נפסל לעדות, וכישראל הוא לכל דבריו כיון שעשה כן באונס ומפני אימת מות נפלו עליו. שהרי אין ב"ד עונשין אותו על כך, דאנוס רחמנא פטריה

שו"ת הריב"ש סימן קעא

ששומר שכר פטור עליהן: הליסטים הרי הוא אנוס; הארי והדוב והנמר והברדלס והנחש הרי אלו אונסין; אימתו, בזמן שבאו מאליהן, אבל אם הולیکن במקום גדודי חיות ולסטים, אין אלו אונסין

הרב שמעון בן צמח דוראן (הרשב"ץ 1361 - 1444). רב באלג'יר. מחבר ספר תשב"ץ

שו"ת הרשב"ש סימן תקנג - ר' שלמה בן שמעון דוראן (רשב"ש)

נולד בערך בשנת 1400, באלג'יר, ונפטר שם בשנת 1467

נשאלתי על אלו האנוסים, אשר לבם לשמים, וחפצים לקיים המצוות כפי יכולתם, איך תהיה בפסח הנהגתם בעניין אכילתם, שלא יבואו לידי כרת באכילת חמץ, עם שאינם יכולים להשתמר ממנו. כי אפילו אם לא יאכלו אלא אורז ודומה לו, עלולים הנוצרים לאמור: עדיין אתם מתנהגים בחוקות אבותיכם, לאכול אורז בפסח, כי בכל הבתים מבשלים אורז. ומזה מתפחדים על עצמם,

שאלת. יין שבא בספינה של נוצרים, שלחו אנוס אחד ואמר שבא לו מארץ טרטוש"א מאצל יהודי, ובא בספינה עם היין אנוס אחד והעיד כי בפניו הורידו היין הזה במיורק"ה בספינה שבאה מטרטוש"ה בחזקת כשר וראה כי האנוס שבא לו היין קורא הכתב שנשלח לו מטרטוש"ה ונבדק היין בבגאייה ונמצא חתום חותם בתוך חותם וכתוב על גבי הסיד יין כשר מטרטוש"ה בהן, וכן קנה אחד חחת הסיד ובו פתק אחד כתוב בו כמכתב אשר על הסיד, וסמכתם על התירו על סמך עדות האנוס הזה משום שנאמן על של חבירו אעפ"י שאין נאמן על שלו. ומה שיש לחוש בזה הוא שמא האנוס יכתוב כתיבה אשורית על פי החבית ובקנה יכתוב גם כן פתק, ובאמת שזו חששא גדולה היא, ויותר יש לחוש בזה מהאנוסים ולא מן הגויים, שהגויים אין אנו חוששין להם שמא גמירי כמו שכתבו בשם ר"י ז"ל, ובמשומדים אנו חוששין להם לזה, אלא שלא כל הדרכים שוים שאם אנוס שלחו או הביא יין עמו בספינה אנו חוששים שמא הוא זייפו, אבל ביין הנמצא לא חיישינן שמא זייפו. וכן היין הזה שבא מטרטוש"ה למאיורק"ה והדבר ניכר שאינו יין של מאיורק"ה בלא ספק דלא טרח זה וזייף, הילכך היין הזה כשר הוא על פי אותן דרכים שכתבתי.

מוותרת ואין אוסרין יין במגען ע"כ : אמנם ראוי להבין שזכו בני שפסוק
 כינו לבין עמנו נזהר מכל עבירות שכתורה בכל יכולתו אלל אם אפילו
 כינו לבין עמנו שלא במקום שיראוהו עובדי כבדים עובר על אחת מכל
 עבירות שכתורה שמייב עליהן מלקות כגון שאוכל נבילות וטריפות בין
 לחיבתו בין להכעיס הרי הוא פסול לעדות וחשוד לאותו דבר אע"פ שמומר
 לדבר אחד אינו מומר לכס"ת אמנם מומר הוא לאותו דבר אין ז"ל אם
 שובד עבודה כבדים או שמחלל שבת צפרהסיא שזה מומר לשה"כ
 והרי הוא כעובד כבדים גמור לכל דבריו כמוזכר בריש חולין (ה') ואע"פ
 שמחלל השמד היה צאנס הרי הוא עתה עובר ברצון כיון שעשה כן אף
 כינו לבין עמנו ואלה במקו' רוחים שירא מה שיעלילוהו וימסרוהו ולזה אלה
 האנוסים אשר נשאלו בארצות השמד כל זה הזמן ולא ילאו להמלט על
 נפשם כאשר עשו רבים מהם עקירים ומהם עניים מרודים כבר ילאו
 מחזקת כשרות ולריבין מקירת חכם שיתקור עליהם אם הם מתנהגים
 בכשרות כינס לבין עמנם ושאלו בידם ללאח ולהמלט אל מקום שיוכלו
 לעבוד אה השם בלי פחד ואם הם בגדר זה הרי הם ישראלים גמורים
 וכומכין על שחיטתן ואין אוסרין יין במגען א' - ואם עובדים ברצון על א'
 מן העבירות אפי' כינס לבין עמנם אם העבירה היא עבודה כבדים או
 חלול שבת צפרהסיא הרי הם כעובדי כבדים גמורים לכל דבר ושחיטתן
 נבילה כשחיטת נכרי ואוסרים יין במגען ואם העבירה היא משאל איסורין
 כרי הוא מומר לאותו דבר ולא לדבר אחר אף אינו אוסר יין במגעו
 כיון שאינו כעובד כבדים גמור - אמנם היין שבידו אסור א' לפי שאין
 האנוסים הדדים צלגסיא"ה או בשאר ארצות מוכרין להשמר מסתם יין

(לב) והעולה על רוחכם היו לא תהיה וגומר עד סוף הנבואה: הנבואה הזאת עצומה היא מאד ראוי לתת לב עליה כי רובה קרהנו וראינו בעינינו בגלות המר והנמהר הזה שאנחנו בו בתוך בני אדום וענינה אין ספק שלא נתקיימה בגלות בבל אלא בגלות רומי אשר אנחנו בו שבני ישראל מפני צרות הגזרות והשמדות ומפני חרבות האויבים יצאו מכלל הדת וחשבו להיות כגויי הארצות ועשו זה בתשבם שבזה תסור מהם השגחת הש"י ויצאו מחובת שמירת תורתו ולא יפול עליהם בעבור זה חרון אפו ולא עונש קללותיו ויהיו כגוים וכמשפחות האדמה לעבוד את אלהיהם ויעזבו למקרי הזמן ולמערכות השמימיות ויהיו מוצלחים במעשיהם כהצלחת העמים ההם ולא יהיו עוד עם השם וצאן מרעיתו ולא יזכר שם ישראל עוד עליהם וכן אמרו בויקרא רבא את מוצא כשבקשו לפרוק עול בימי יחזקאל כתוב באו אנשים מזקני יהודה לדרוש את ה' אמרו לו בן אדם כהן הקונה עבד מהו שיאכל בתרומה אמר להם יאכל אמר לו אם חוזר ומכרו לישראל לא יצא מרשותו אמר להם

